

УДК 336.71:351.863

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**КОВАЛЕНКО Вікторія Володимирівна,***доктор економічних наук, професор,**професор кафедри банківської справи,**Одеський національний економічний університет,**ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2783-186X>*

Анотація. В умовах військової агресії, вітчизняні банки втратили значну частину клієнтської бази, банківські операції спрямовані в більшій мірі на обслуговування грошових потоків. Банки змушені застосовувати пролонгацію погашення кредитної заборгованості, джерела щодо формування власних ресурсів значно скоротилися. Такий канал поповнення ресурсів банків як заощадження домогосподарств, взагалі відсутній через зростання безробіття, зниження доходів, появою додаткових витрат на медичні потреби та на самозахист. В статті визначено загрози, які впливають на рівень фінансової безпеки банків. Доведено, що на сьогодні, надзвичайною загрозою виступає військова агресія, яка висуває на перше місце загрозу щодо легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму. Визначено, що за необхідне є розробка та впровадження комплексу заходів, спрямованих на підвищення загального рівня фінансової безпеки банківської системи на підставі формування новітньої Комплексної програми забезпечення фінансової безпеки банків України.

Ключові слова: банківська система, банки, індикатор фінансової безпеки, загрози, фінансова стабільність, фінансова безпека.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку банків пов'язаний із загрозами, які становлять військова агресія рф, постійні сплески пандемії

Аннотация. В условиях военной агрессии, отечественные банки потеряли значительную часть клиентской базы, банковские операции направлены в большей степени на обслуживание денежных потоков. Банки вынуждены прибегать к пролонгации погашения кредитной задолженности, источники по формированию собственных ресурсов значительно сократились. Такой канал пополнения ресурсов банков как сбережения домохозяйств вообще отсутствует из-за роста безработицы, снижения доходов, появлением дополнительных расходов на медицинские нужды и на самозащиту. В статье определены угрозы, влияющие на уровень фінансової безпеки банків. Доказано, что на сегодняшний день чрезвычайной угрозой выступает военная агрессия рф, которая выдвигает на первое место угрозу легализации преступных доходов и финансирования терроризма. Определено, что в сложившихся условиях есть потребность во внедрении комплекса мероприятий, направленных на повышение общего уровня фінансової безпеки банківської системи на основании формирования новейшей Комплексной программы обеспечения фінансової безпеки банківської системи на Украине.

Ключевые слова: банковская система, банки, индикаторы фінансової безпеки, угрозы, фінансової безпеки, фінансової безпеки.

COVID 19, падіння реального сектору економіки, дисбаланси макроекономічного середовища. У цих складних умовах банки змушені вдаватися до

використання агресивної політики ведення бізнесу з метою збереження фінансово стійких та конкурентних позицій на ринку.

В умовах військових подій, вітчизняні банки втратили значну частину клієнтської бази, банківські операції спрямовані в більший мір на обслуговування грошових потоків. Банки змушені застосовувати пролонгацію погашення кредитної заборгованості, джерела щодо формування власних ресурсів значно скоротилися [1, с.142].

У цих складних умовах з боку регулятора вживається низка дій щодо врегулювання конфліктів за допомогою встановлення контролю над системами корпоративного управління, накладання штрафних санкцій на банки. Так, НБУ оштрафував «Сенс Банк» майже на 50 млн грн. за порушення вимог фінансового моніторингу та за недотримання правил щодо роботи з клієнтами; звільнення наглядової роботи Приватбанку, яке є свідченням посиленої уваги з боку НБУ до державних банків [2].

Тому проблема забезпечення фінансової безпеки банків є досить актуальною і має розглядатися як головна складова національної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика забезпечення фінансової безпеки банків завжди була актуальною і постійно перебуває у полі зору як економістів-теоретиків, так і практиків. Так, теоретичним та практичним аспектам управління фінансовою безпекою банків приділена увага у наукових доробках Г. Карчевої [3], О. Петрука [4], Р. Квасницької [5].

Щодо проблем забезпечення безпеки банків саме при введенні воєнного стану в Україні, можна спиратися на

наукові праці Б. Москвіна [6], Д. Коробцової [7].

Заслужують на увагу проблеми, які пов'язані із фінансовою безпекою в умовах діджиталізації, серед яких можна виокремити наукові доробки І. Мушеник [8], І. Бондаренко [9], З. Варналій [10].

Разом з тим, незважаючи на значний науковий доробок, у якому представлено різноманітність і неоднозначність теоретичних і методичних підходів навколо проблеми оцінювання та забезпечення фінансової безпеки банків, доречним вбачається синтез, уточнення і узагальнення таких її складових як нормативно-правове забезпечення, аналіз впливу військової агресії РФ на реальний та фінансовий сектори економіки, визначення траєкторії подальшого функціонування банків з точки зору їх фінансової безпеки.

Метою статті є визначення новітнього вектору забезпечення фінансової безпеки банків.

Виклад основних результатів. 2022 рік був дуже складним для банків України. Попри те, що за 10 місяців воєнного 2022 р. корпоративний бізнес та домогосподарства залишають гроші на депозитах, але ситуація з поверненням кредитів погіршилася.

Поточний стан вітчизняних банків якнайкраще відображає складні події в українській економіці, яка страждає від російської агресії. Прибутки банків із початку 2022 р. скоротилися більш ніж у сім разів. А продовження воєнних дій у 2023 році означає, що без низки антикризових заходів – докапіталізації з боку акціонерів чи програм державної підтримки – банківський сектор чекає низка банкрутств. Так з минулий рік кількість діючих банків

скоротилася на 4 од., у тому числі на 3 банки з іноземним капіталом.

Наведемо дані про зміну обсягів активів банків України за 10 міс. 2022 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Топ-5 банків України до зміни активів за 10 міс. 2022 р., млрд грн

Банки, що збільшили активи			Банки, що скоротили активи		
Банки	Активи у гривні на початок року (02.01.2022)	Активи за 10 міс. (02.11.2022)	Банки	Активи у гривні на початок року (02.01.2022)	Активи за 10 міс. (02.11.2022)
ПриватБанк	407	508	Альфа-Банк (Сенс Банк)	115,7	75,5
Ощадбанк	236,9	246,2	«Південний»	47,6	39,6
Укрексімбанк	192	236,7	Таскомбанк	30,84	27,5
Райффайзен банк	131	161	«Восток»	19,6	18,5
ПУМБ	104	110	«Глобус»	8,8	5,8

Джерело: складено автором за матеріалами [11]

Відповідно до вище викладеного, постає питання щодо оцінювання впливу військового стану на розвиток вітчизняних банків та відповідно їх фінансової безпеки.

По-перше, вважаємо за потрібне визначитися з нормативно-правовими актами, які забезпечують фінансову безпеку банків.

У нашому дослідженні ми виключимо усі законодавчі та нормативні акти, які стосуються банківської діяльності, бо тим, чи іншим чином вони визначають фінансову безпеку банківського бізнесу. Зосередимося на тих, що є національними та відтворюють вагому роль саме безпеки банків у національній.

Як відзначає Д. Коробцова, що національний рівень фінансової безпеки держави з боку банківської системи, як сегменту економіки держави, полягає у правовому регулюванні грошового обігу на підставі розроблених Національним банком України «Основних засад грошово-кредитної політики на період воєнного стану», які

визначають потребу збереження власної інституційної, фінансової та операційної незалежності для належного виконання функцій НБУ, шляхом надання йому прав: тимчасово не використовувати ринкові монетарні інструменти, зокрема ключову ставку, як основний монетарної політики, а використовувати валютні інтервенції та інші інструменти, що забезпечують стабільний грошовий обіг та надійність фінансової системи; на підтримку державного бюджету шляхом купівлі цінних паперів Уряду України на первинному ринку [7, с. 144]. Зазначені повноваження НБУ щодо проведення такої монетарної політики націлені на обмеження інфляції, спрямування фінансів на потребу оборонної галузі.

Також слід враховувати стратегії, які визначають національну безпеку України за усіма її складовими, а саме:

1. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері. Основними орієнтирами щодо безпеки банків були визначені: проведення політики, спрямованої на стимулювання

банківського сектору до спрямування кредитних коштів насамперед на розвиток реального сектору економіки за пріоритетними напрямками; удосконалення механізму здійснення нагляду за банківським сектором та посилення ризик-менеджменту в банках. Зазначені напрями були визначені для подолання наслідків світової фінансової кризи та носять актуальний характер і на сьогодні [12].

2. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року. Відповідно до неї, в контексті фінансової безпеки визначено реалізацію таких завдань: стимулювання банківського сектору спрямовувати кредитні кошти, насамперед, на розвиток реального сектору економіки, малого та середнього підприємництва; створення умов для збільшення залучення довгострокового фондування і розширення довгострокового та інвестиційного кредитування; активізація розвитку національного фондового ринку для забезпечення його ефективності та конкурентоспроможності; убезпечення національної фінансової системи від легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення; мінімізація ризиків інвестора шляхом забезпечення ефективного захисту прав інвесторів на фондовому ринку; забезпечення зниження вартості позикових коштів для потреб держави (шляхом оптимального узгодження грошово-кредитної та боргової політики); зменшення рівня непрацюючих кредитів та підвищення стійкості банківської системи; збереження інституційної незалежності Національного банку України [1, 143; 13].

3. Стратегія забезпечення державної безпеки. Відповідно до неї, складова фінансової безпеки розкривається через реалізацію таких завдань: розвиток міжнародного співробітництва в безпековій сфері, насамперед з питань боротьби з тероризмом, його фінансуванням, кіберзлочинністю, нерозповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки, протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та транснаціональній організованій злочинності [1, с.143; 14].

4. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Стратегія 2025 поділяється на п'ять стратегічних напрямів: *фінансова стабільність* – ефективне регулювання фінансового сектору та удосконалення наглядових підходів; *макроекономічний розвиток* – забезпечення стійкості державних фінансів; сприяння кредитуванню економіки; посилення захисту прав кредиторів та інвесторів; створення умов для залучення довгострокових ресурсів; *фінансова інклюзія* – підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами, підвищення рівня фінансової грамотності населення; *розвиток фінансових ринків* – сприяння розвитку ринків небанківських фінансових послуг, ефективна інфраструктура ринків капіталу, інтеграція фінансового ринку України у світовий фінансовий простір; *інноваційний розвиток* – розвиток відкритої архітектури фінансового ринку та оверсайта, забезпечення розвитку ринку FinTech, цифрових технологій та платформ регуляторів; забезпечення розвитку SupTech&RegTech, розвиток цифрової економіки [1, с.144; 15].

Якщо систематизувати представлені напрями забезпечення фінансової безпеки у представлених стратегіях, то можна дійти висновку, що вони не втрачають актуальності незалежно від терміну їх прийняття і у теперішніх воєнних умовах розвитку банківського бізнесу.

По-друге, це наслідки воєнної агресії РФ на розвиток економіки України. Впершу чергу слід звернути увагу на чисельність загиблих в Україні, які потенційно були користувачами банківських послуг (рис. 1).

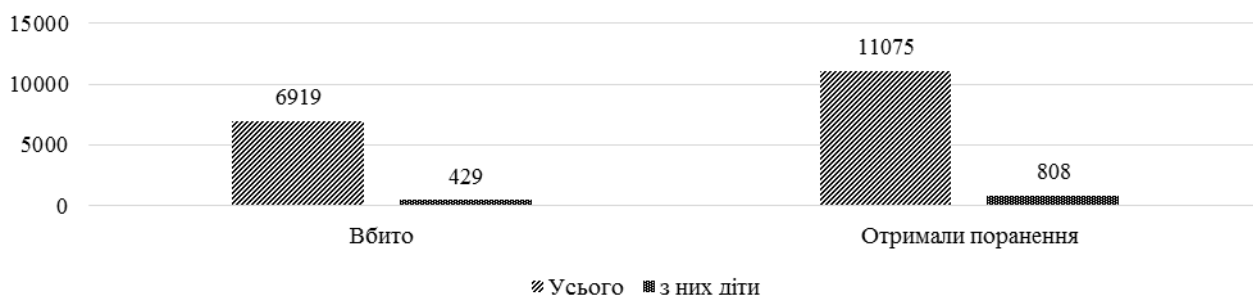

Рис. 1 Кількість жертв серед мирного населення в Україні під час вторгнення Росії, станом на 2 січня 2023 р.

Джерело: [16]

За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини підтвердило, що з початку вторгнення Росії в Україну налічується 6919 смертей мирних жителів, із них 429 дітей. Найбільше загиблих було зафіксовано у березні 2022 р. – понад 3,2 тисячі осіб.

Слід відмітити, що в абсолютному вираженні найбільші двосторонні зобов'язання щодо надання допомоги Україні були взяті на себе США і становили понад 47,8 млрд євро станом на 20 листопада 2022 р. (рис. 2).

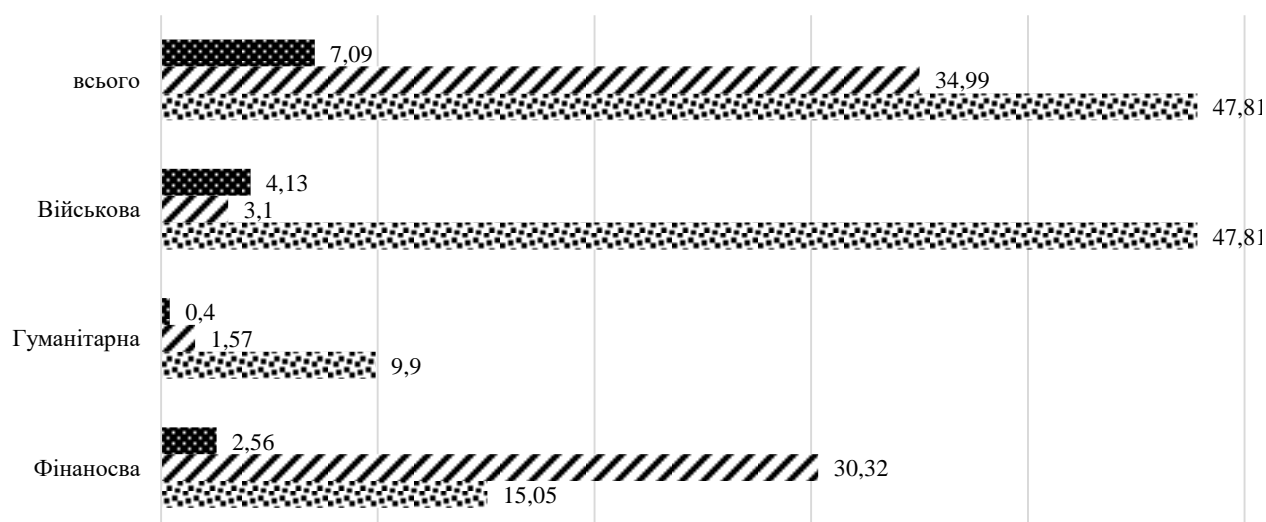

Рис. 2 Обсяг двосторонніх зобов'язань щодо надання допомоги Україні з 24 січня по 20 листопада 2022 р. за типом (у млрд євро)

Джерело: [16]

Також слід зазначити, що Країни Центральної та Східної Європи пожертували найбільший відсоток свого валового внутрішнього продукту на допомогу Україні у період з 24 січня до 20 листопада 2022 р. Так, Естонія внесла 1,1 % ВВП у вигляді двосторонньої допомоги, за нею слідує Латвія з 0,93% ВВП.

Центр економічної стратегії підвів підсумки розвитку української економіки у 2022 р. та визначив такі основні ключові тенденції:

За січень-листопад 2022 р. виробництво в металургії скоротилося на 70 % порівняно до аналогічного періоду минулого року. В рейтингу світових виробників сталі Worldsteel Україна впала з 14-го місця до 22-го. За перші три квартали цього року експорт чорних металів скоротився до 4 млрд дол.

США (-62%), залізної руди – до 2,8 млрд дол. США (-54%).

Темпи інфляції в Україні в останні місяці були очікуваними та практично не виходили за межі прогнозів НБУ.

Реальний дохід українців скоротився на 21% після повномасштабного вторгнення. Згідно із жовтневим опитуванням Gradus, скорочення доходу відбулося у 77% українців. 81% отримують заробітну плату, але майже половина не мають впевненості, що отримуватимуть її у майбутньому.

Кількість вакансій в Україні і далі значно менша за кількість шукачів роботи [17].

Також за необхідне проаналізувати макроекономічні та монетарні показники, як впливають на стан економіки України (рис. 3).

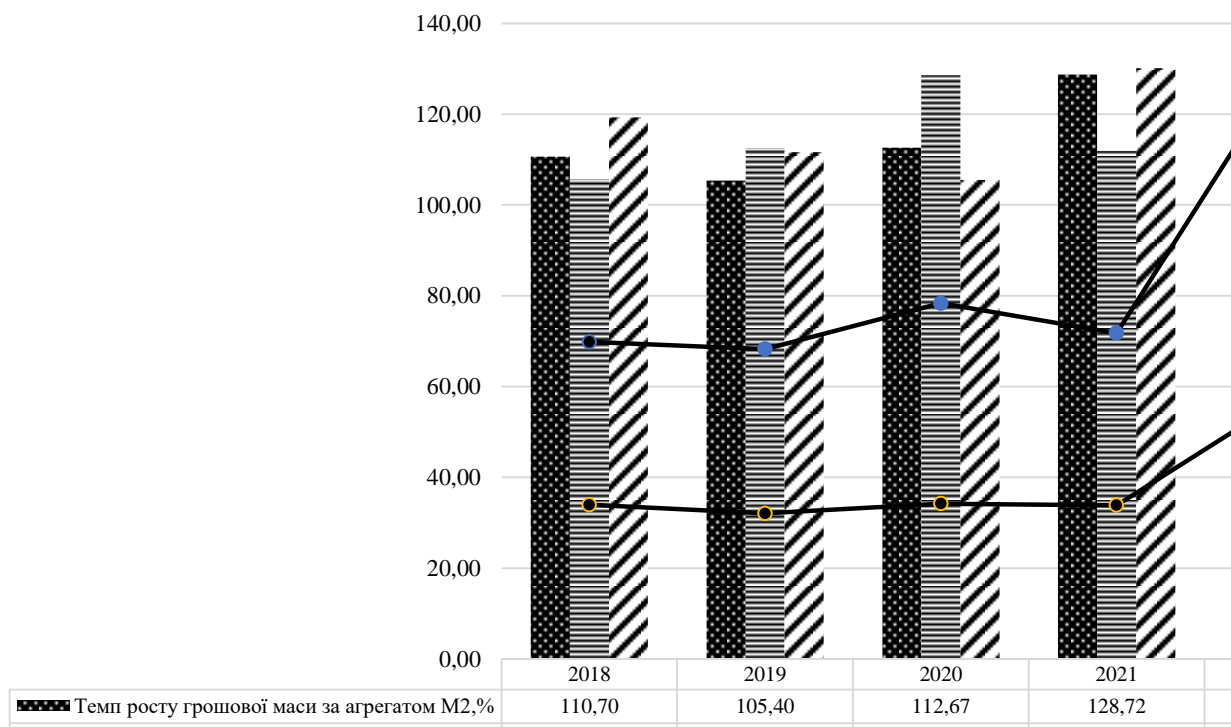

Рис. 3. Динаміка макроекономічних та монетарних показників за період 2018-2022* рр., %

*2022 р. – за III квартали 2022 р.

Джерело: складено автором за матеріалами [18]

Як свідчать дані рисунку 3, у 2018 р. спостерігалось зростання темпів ро-

сту ВВП на 19,3 % при поступовому зниженні темпу росту грошової маси

МЗ на рівні 5,7 %, що призвело до зниження рівня монетизації економіки (34 % за агрегатом М2 та до 35,7 % за агрегатом М3). У 2019-2020 рр. економічні процеси в Україні мали тенденцію до зростання, що мало відображення в досліджених показниках. Проте, за часи воєнного стану в Україні, рівень ВВП знизився на 35 % за результатами трьох кварталів 2022 р. , що спровокувало зниження пропозиції товарної маси, яка відобразилася у

зростанні коефіцієнта монетизації за агрегатом М2 до 58,32 %, та агрегатом М3 до 74,21 %, практично у 2 рази.

По-третє, це саме складова оцінювання рівня фінансової безпеки банків України. Індикатори рівня фінансової безпеки банків України підтверджують поглиблення кризових явищ та їх дестабілізуючий вплив на національну безпеку країни (табл. 2).

Таблиця 2.

Динаміка індикаторів рівня фінансової безпеки банківського сектору України за період 2017-2022* рр.

Показники	Порогові значення	Роки						
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	50	30,47	56,45	53,10	46,36	41,00	30,02	33,63
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	20-25	48,61	56,05	41,45	37,02	37,41	36,37	35,12
Рентабельність активів, %	1-1,15	-12,62	-1,93	1,69	4,25	2,44	4,09	1,02
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	90	92,09	98,37	93,52	94,35	89,13	89,36	88,80
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	50	55,73	60,40	64,08	61,45	61,01	55,41	59,85
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	100	134,50	109,36	117,04	83,50	167,18	151,28	118,28
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	3	4,13	3,90	3,90	1,08	2,15	2,78	16,74

*2022 р. – за III квартали 2022 р.

Джерело: складено автором за матеріалами [18]

Дані таблиці 2 дають змогу виокремити основні загрози, характерні для банків України. Так, частка простроченої заборгованості за кредитами в

загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам, хоча і має тенденцію до зменшення, але в контексті виміру рівня безпеки даний показник належить до типу «В» і є дестимулятором, оскільки між його фактичними значеннями та інтегральною оцінкою є зворотній зв'язок. Іншими словами, підвищення частки простроченої заборгованості в загальному обсязі кредитів є явищем негативним і становить загрозу фінансовій безпеці банків.

Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті належить до змішаного типу «А», оскільки до певного значення показника є стимулятором, а в разі подальшого збільшення перетворюється на дестимулятор. Зокрема, оптимальне значення даного показника повинно перебувати в діапазоні 100 %, у разі відхилення значень в той чи інший бік тенденція розцінюється певною мірою як негативна. За нашими розрахунками, рівень безпеки за даним показником диференціювався за роками, та у 2022 р. виступив як дестимулятор.

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків теж належить до змішаного типу. Оптимальне значення даного показника повинно перебувати в межах 20–25%. Фактичні значення показника в аналізованому періоді суттєво перевищували верхню межу оптимальності і становили 35,12 % у 2022 р.

Показник співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів належить до типу «В» і є дестимулятором. У 2022 р. значення даного індикатора становило 16,74 рази, що характеризує рівень безпеки як край низький.

Рентабельність активів (змішаний тип А) – оптимальні значення 1–1,5%.

Фактичне ж значення у 2022 р. входить до діапазону оптимальності, тобто рівень безпеки за цим показником можна охарактеризувати як небезпечний.

Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань (тип А) впродовж аналізованого періоду коливалося в межах задовільного та оптимального значень, а рівень безпеки перебував у межах 80–100%, що характеризує його як високий. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи (індикатор типу В) не повинна перевищувати 50 %. Представлені розрахунки свідчать про значно вищі значення даного індикатора, які сягнули у 2022 р. критичного рівня і загрожують фінансовій безпеці банків України (59,85 %).

Для визначення інтегрального показника фінансової безпеки банків, скористуємося ваговими коефіцієнтами, які визначені у Методиці розрахунку рівня економічної безпеки [19], (рис. 4).

Як свідчать дані рисунку 4, що рівень безпеки в банківському секторі у 2022 р. в порівнянні з попередніми роками значно знизився, та склав 49,54 %.

Отже, система показників-індикаторів, які підтверджені аналітичними розрахунками і мають кількісне вираження, дають змогу завчасно сигналізувати про небезпеку і розробляти превентивні та реактивні заходи з позиції забезпечення фінансової безпеки на макро- й мікроекономічному рівнях.

По-четверте, це оцінювання загроз фінансовій безпеці банків, які пов'язані з процесами цифровізації

банківського бізнесу та фінансової ін-
клюдії.

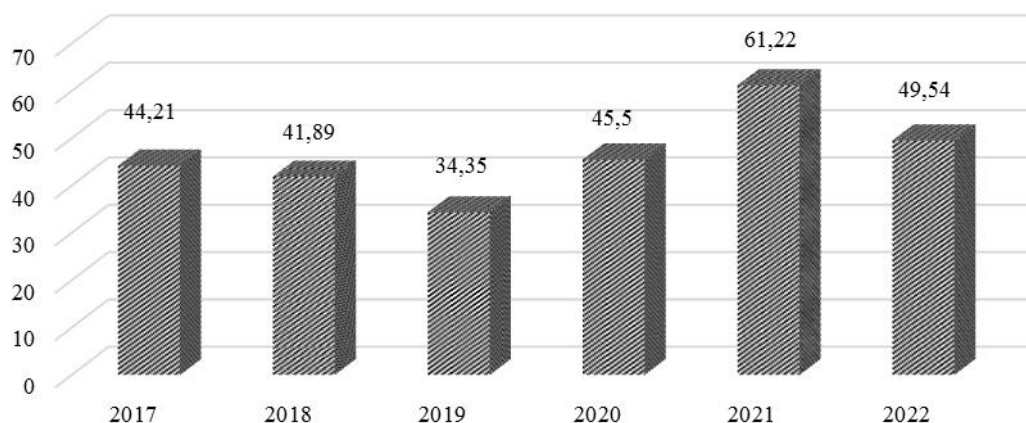

Рис. 4 Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки банків
України за період 2017-2022 рр., %

*2022 р. – за III квартали 2022 р.

Джерело: розраховано автором за даними таблиці 2 та матеріалами [19]

Так, А. Бондаренко звертає увагу на потребу у формуванні пакету заходів, спрямованих на удосконалення державного регулювання e-banking, а саме: державне стимулювання e-banking не взагалі, а вибірково; створення системи моніторингу використання банками сучасних інформаційно - комунікаційних технологій; надання банкам методичної й консультативної допомоги щодо впровадження у своїй роботі сучасних технологій e-banking; створення міжбанківської бази даних; створення додаткових фіскальних стимулів до розвитку e-banking банками [9, с. 86-87].

У свою чергу І. Мушеник наголошує на тому, що фінансова інклюдія, є саме тим стимулюючим чинком спрямування заощаджень в інвестиційну сферу, зменшення рівня тінізації економіки, зростання фінансової стійкості суб'єктів господарювання, збільшення рівня державних надходжень та забезпечення фінансової безпеки [8, с. 71].

Слід звернути увагу на те, що цифровізація банківського бізнесу скорочує готівковий оборот, та як відзначено у науковій роботі Д. Коробцової, що в умовах воєнного стану в Україні за доцільне є створення двоконтурної грошової системи на основі обороту грошей у віртуальному просторі (досвід пандемії), шляхом впровадження «цифрової оборонно-промислової» гривні, що акумулюється на спеціальних рахунках та відповідно використовується лише у процесі створення продукції військово-промислового комплексу [7, с. 144].

Якщо розглядати розвиток фінансових технологій у світі, то слід зазначити, нині спостерігаються такі тенденції: найбільшим сегментом ринку у 2023 р. будуть цифрові платежі із загальною вартістю транзакцій у 9 471,00 млрд. доларів США; прогнозується, що середня вартість транзакції на одного користувача у сегменті необанкінгу становитиме 18,08 тис. доларів США; очікується, що сегмент необанкінгу продемонструє зростання

виручки на 28,9 % у 2024 р.; в сегменті цифрових платежів до 2027 р. кількість користувачів становитиме 5 480,33 млн. користувачів [20].

Слід звернути увагу на те, що як у світовій практиці, так і в Україні розвиток небанків наражається на певні ризики. До них можна віднести технологічні, операційні та кібератаки. Наприклад, Denial of Service (DDoS-атаки), можуть завдати шкоди небанкінгу з погляду безперервності діяль-

ності. Ці атаки націлені на блокування входу в мережі, переривання або зупинення проведення послуги хоста за допомогою віддаленого контролю за зловмисним програмним забезпеченням. Можна констатувати, що Україна поки не входить до топ-рейтингу країн, схильних до DDoS-атаків, але спочатку 2022 р. кілька разів піддавалася їм, у тому числі банківський сектор (рис. 5) [21, с. 93].

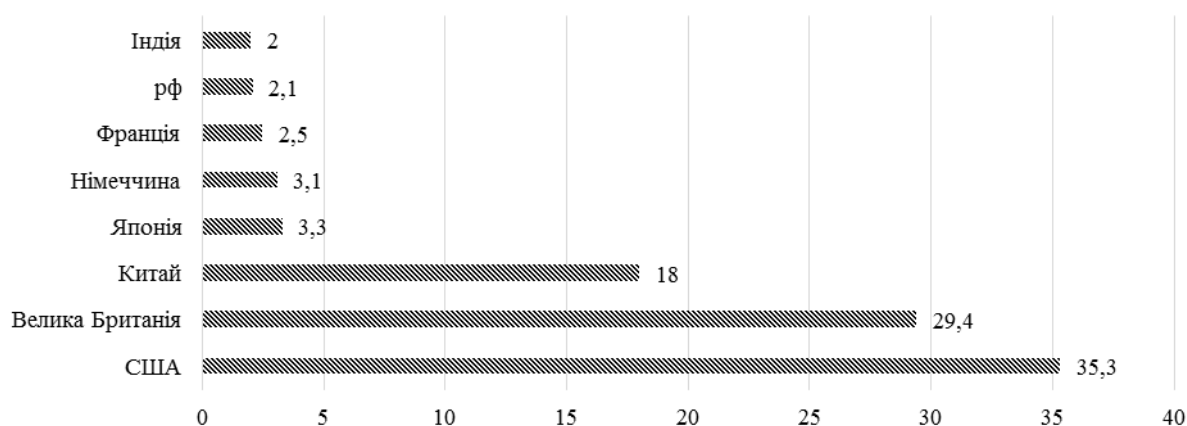

Рис. 5 DDoS-атаки у світовому масштабі у 2021 році, %

Джерело: [21, с. 94].

Кіберзлочинність може набувати різних форм. Шахрайство з ідентифікацією, крадіжка даних, атаки програм-збирників, порушення авторських прав та фішингові кампанії та інше. Середня вартість витоку даних становить близько 3,86 млн. дол. США, але фінансові наслідки різняться залежно від регіону, розміру організації та галузі [20], (рис. 6).

Висновки. Забезпечення фінансової безпеки банків під час воєнного стану в Україні вимагає як від самих банків, так і з боку регулятора кардинальних трансформаційних заходів. Зазначене пов'язане зі змінами, які відбуваються на ринку банківських послуг через виникнення проблем щодо ресурсного забезпечення банків, їх фінансової

стійкості та введенням додаткових регуляторних заходів з боку НБУ. Тому, на сьогодні є потреба у розробці нової парадигми фінансової безпеки банківського сектору економіки України, яка б гуртувалася на вирішенні таких питань як: урегулювання нормативно-правового поля щодо фінансової безпеки; деталізації загроз, які виникли під час воєнної агресії РФ; перегляду методичних підходів щодо оцінювання фінансової безпеки банків за складовими (ресурсної, валютної, кредитно-інвестиційної, безпеки ліквідності та прибутковості); розробка програм мінімізації ризиків, пов'язаних із цифровізацією банківського бізнесу; інфраструктурна перебудова самого банківського сектору.

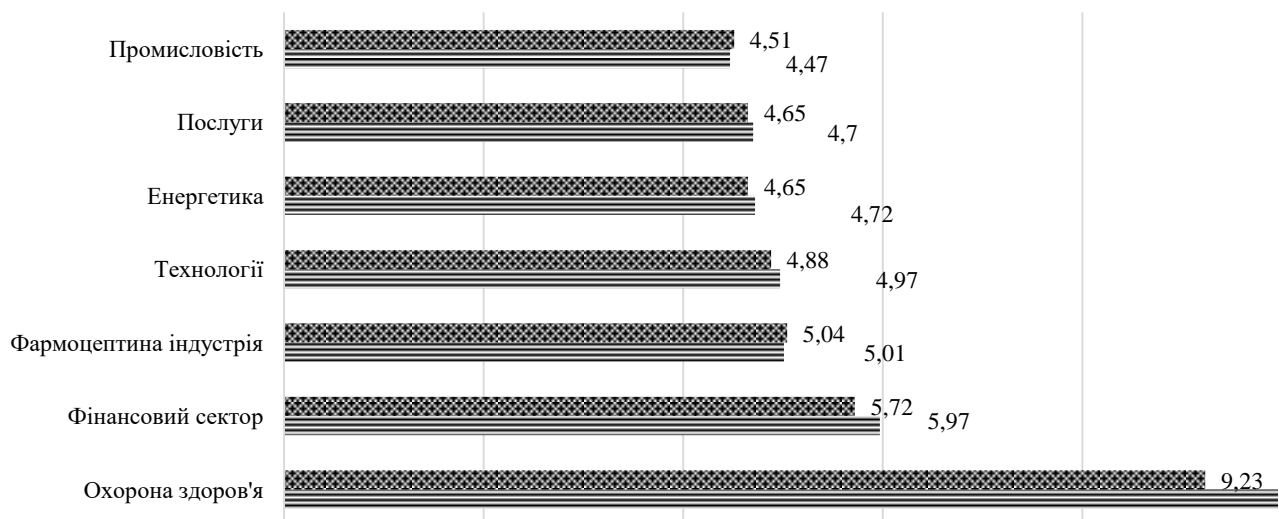

Рис. 6 Середня вартість витоків даних у всьому світі з травня 2020 р. до березня 2022 р. за галузями (у мільйонах доларів США)
Джерело: складено автором за матеріалами [20]

Отже, забезпечення фінансової безпеки банків у стані війни потребує подальшого визначення правових засад стабільного функціонування банківсь-

кої системи, що у кінцевому підсумку впливає на національну безпеку держави.

Список використаної літератури

1. Коваленко В.В. Фінансова безпека банків: реалії та перспективи забезпечення. *Економічний форум*. 2022. № 2. С. 141-151. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-2-18>.
2. Банки. Офіційний сайт UBR. URL: <https://ubr.ua/uk/finances/banking-sector/>. (дата звернення: 30.12.2022).
3. Карчева Г., Карчева І. Теоретичні та практичні аспекти управління фінансово-економічною безпекою банків. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 1. С. 168-198. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.01.188>.
4. Петрук О.М., Петрук А.О. Теоретичні засади забезпечення безпеки операцій банків з похідними фінансовими інструментами. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 3 (101). С. 87-98. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2022-3\(101\)-87-98](https://doi.org/10.26642/jen-2022-3(101)-87-98).
5. Квасницька Р. С., Антонюк О.В. Фінансова безпека банківівської діяльності: сутнісний та забезпечувальний аспекти. *Фінансовий простір*. 2019. № 3 (35). 67-74.
6. Москвін Б.Ю. Економічна безпека фінансових інституцій в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2 (46). С.110-119. DOI 10.31558/2307-2318.2022.2.11.
7. Коробцова Д.В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 141-146. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.27>.

8. Мушеник І. М., Грушецький С. М., Забезпечення фінансової безпеки України в період воєнного часу та в умовах фінансової інклюзії. *Modern Economics*. 2022. №32. С. 70-74. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V32\(2022\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V32(2022)-09).
9. Бондаренко А. І. Механізми забезпечення фінансової безпеки України при розширенні системи E-banking. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/6926/1/13.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.1240779.
10. Varnalii Z, Mekhed A. Business entities' financial security under digital economy. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2022. Vol. 4 (45). P. 267-275. DOI: 10.55643/fcaptr.4.45.2022.3813.
11. Підсумки роботи українських банків за 10 місяців воєнного року: громадяни та бізнес залишають гроші на депозитах, але кредити повертають дедалі гірше. Офіційний сайт MIND. URL: <https://mind.ua/publications/20250017-pidsumki-roboti-ukrayinskih-bankiv-za-10-misyaciv-voennogo-roku-gromadyani-ta-biznes-zalishayut-groshi>. (дата звернення: 30.12.2022).
12. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, ухвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80#Text>. (дата звернення: 30.12.2022).
13. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: Указ Президента України № 347 від 11.08. 2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>. (дата звернення 31.12.2022).
14. Стратегія забезпечення державної безпеки: Указ Президента України № 56 від 16.02.2022 р. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5264.html>. (дата звернення 31.12.2022).
15. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 797 від 27.12.2019. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kl190364>. (дата звернення 31.12.2022).
16. Statista. Russian-Ukrainian conflict 2021-2022 - statistics and facts. URL: <https://www.statista.com/topics/8922/russia-ukraine-conflict-2021-2022/#dossier> Keyfigures (дата звернення 31.12.2022).
17. 2022 рік для української економіки. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/economy-of-ukraine-during-the-war-december-amndhe-results-of-the-year/> (дата звернення 31.12.2022).
18. Грошово-кредитна статистика України. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>. (дата звернення: 31.12.2022).
19. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : методика, затверджена Наказом Міністерства економіки України (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України) № 60 від 02.03.2007 р. URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738. (дата звернення 30.12..2022).

20. FinTech – Worldwide. Statista. URL: <https://www.statista.com/outlook/dmo/fintech/worldwide>. (дата звернення 30.12..2022).
21. Kovalenko V., Slatvinska M., Varnalii Z., Sheludko S., Valihura T. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2022. Т. 5. № 45. P. 328-337. DOI: 10.55643/fcaptp.3.44.2022.3763.